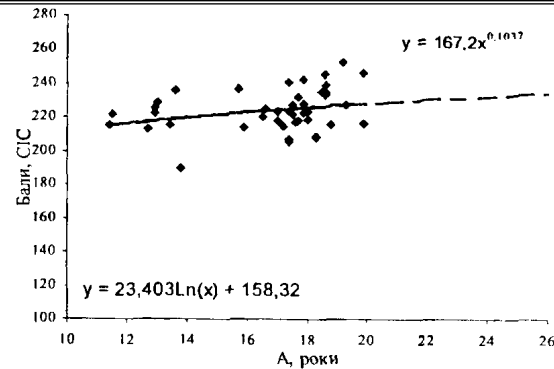

Рис. 8. *Ovis amon*

Встановлено, що середнє значення оцінки трофейних якостей рогів оленя благородного за останні 200 років зросло на 11,6 %, а максимальне – на 12,2 %. Різниця між мінімальною та максимальною величинами бальних оцінок рогів оленя благородного становить 32 %. За цим показником перше місце посідає олень плямистий у якого максимальне значення оцінки рогів в 2,8 рази перевищило мінімальне. На другому місці козуля європейська – 73,6 %, за нею слідує: лось – 55,4 %, свиня дика – 30,4 %, лань – 28,0 %, зубр – 19,4 % і муфлон – 18,2 %. Значне перевищення між мінімальним та максимальним значеннями оцінок рогів оленя плямистого може свідчити про потребу вдосконалення шкали СІС з врахуванням різноманітних підвидів. Побудовані математичні моделі дають підставу судити про біологічну стратегію видів парнокопитних мисливських тварин.

Як видно з наведених графіків, у найближчі десятиліття можна очікувати нових чемпіонів виставок в усіх восьми видів парнокопитних мисливських тварин. Виявлена стійка тенденція зростання якості мисливських трофеїв може служити переконливим доказом високої ефективності мисливського господарства у сфері охорони й збереження генетичного фонду парнокопитних тварин.

Література

1. Бондаренко В.Д., Делеган І.В., Мазепа В.Г., Рудинин М.П. Мисливські трофеї. – К.: ІЗМН, 1996. – 104 с.
2. Hromas J., Lochman J., Macourek J. Lovecke trofeje ceskych zemi. Praha, Statni zemedelske nakladatelstvi. 1974. – 274 s.
3. Hromas J. Die Stärksten Trophäen der Welt (nach CIC). Pisek. Matice lesnicka. 1998. – 260 s.
4. Szechenyi Z. Trofeaim bemutatkoznak. Budapest. Mezgazdagi Kladó Kft. 1990. – 200 s.

УДК 630*116.64

Докторант Л.І. Копій, к.с.-г.н. – УкрДЛТУ

РОЛЬ ДУБА ЗВИЧАЙНОГО У ФОРМУВАННІ ЗАХИСНИХ ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ В АГРОЛАНДШАФТАХ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Аналізуються основні причини збільшення еродованих земель в західному регіоні України. Пропонуються основні заходи щодо покращення екологічної ситуації шляхом розширення площ захисних лісових насаджень за участю дуба звичайного.

The oak's role in formation forestry protection in the agrolandscape western region of Ukraine

Analysis the most principal problems of increase the lands in the Western region of Ukraine. Proposes the principal efforts of stability ecological situation. dilation flat ground forestry with the partnership the oak tree.

Інтенсивний розвиток суспільного виробництва в регіоні сприяв інтенсифікації впливу на земельні ресурси, що в свою чергу обумовило їх певне виснаження і деградацію. Масове винищення лісів, яке спостерігалось в період з XVI до XX століття в Україні, сприяло появі великої кількості пустирів, дефльованих пісків в Поліській зоні, істотному зростанню площі сільгоспугідь і, як наслідок, інтенсифікації ерозійних процесів в Лісостепу, Прикарпатті, Карпатах та Закарпатті. Протягом останнього тисячоліття природні умови західного регіону України, зокрема ґрунти і клімат, істотно не змінювалися, а лісистість, як показали наші дослідження, під впливом господарської діяльності людини зменшилась в 2–3 рази. Безпосередня залежність між зменшенням лісів та активізацією ерозійних процесів підтверджується багатьма науковими дослідженнями і літературними даними. Значне зростання сільськогосподарських земель сприяло активному прояву таких негативних явищ, як ерозія ґрунтів, зсуви, замулення річок та ін. Найбільш інтенсивний розвиток отримали ерозійні процеси в Лісостеповій зоні регіону, чому сприяли складний рельєф місцевості, наявність ерозійно нестійких лесових порід та значна кількість річок. Екологічна стабільність ландшафтів значною мірою залежить від співвідношення земельних угідь, зокрема лісопокритих і сільськогосподарських земель. Як показали наші дослідження, в західному регіоні України сільськогосподарські угіддя займають майже 7.0 млн. га, що становить 53.3 % території. Показник сільськогосподарської освоєності істотно коливається в межах окремих областей, а також районів. Так, найвищий показник сільськогосподарської освоєності відзначено у Хмельницькій (76.6 %), дещо нижчий в Тернопільській (70.8 %) і найнижчий в Закарпатській (34.2 %) областях. Відповідно в районах Хмельницької області цей показник коливається від 91.3 % в Теофіпольському до 61.0 % в Шепетівському районах, а в Закарпатській області від 20.2 % в Рахівському до 68.0 % в Берегівському районах. Показник сільськогосподарської освоєності істотно впливає на продуктивність земельних ресурсів регіону, а також на екологічний стан території. Як показали наші багаторічні дослідження, істотний вплив на стан земельних угідь та їх продуктивність має розораність сільськогосподарських угідь та всієї території. Цей показник істотно коливається як в межах областей так і в межах районів. Найвищого значення розораність сягає в Тернопільській області (90.5 %), дещо нижча вона в Хмельницькій (88.1 %) і Чернівецькій (71.8 %) і найнижча в Закарпатській (37.1 %) областях. Особливо високою розораністю більше 90 % характеризуються сільгоспугіддя більшості районів Тернопільської області, зокрема Козівський (94.1 %), Чортківський (93.8 %), Гусятинський (93.9 %) та Старокостянтинівський (93.0 %), Волочеський (92.4 %), Старосинявський (92.2 %) Хмельницької області. Найвища частка ріллі серед сільгоспугідь спостерігається в Лісостеповій зоні, яка розташована в центральній частині західного регіону України, а також в межах Волинської височини і в

окремих районах Прикарпаття та Закарпаття. Аналіз динаміки структури земельних угідь регіону, проведений нами за період з 1955 по 1995 рік, засвідчив про незначні зміни у їх співвідношенні і площі. Відповідно до проведених досліджень дещо збільшився відсоток сільгоспугідь у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій областях. У більшості областей регіону залишилась стабільною площа ріллі, лише в Тернопільській та Чернівецькій областях вона збільшилась на декілька десятків відсотка. Найбільш відчутно (на 4.9 %) зросла площа ріллі в Хмельницькій області, в цій же ж області майже на 2.3 % збільшилась лісистість. Лісистість збільшилась також у всіх інших областях регіону (табл. 1).

Табл. 1. Динаміка земельних угідь західного регіону України

Область	Рік	Всього с/г угідь	З них			Ліси	Захисні лісонасадження
			рілля	сінокоси	пасовища		
Волинська	1955	61,9	37,8	14,9	9,2	26,9	0,1
	1975	50,7	31,2	9,8	9,7	33,1	3,4
	1989	49,4	31,2	8,6	9,6	32,3	0,8
	1995	49,0	31,0	8,5	9,6	32,6	0,5
Закарпатська	1955	39,1	17,2	10,3	11,6	52,1	0,1
	1975	31,5	12,5	7,6	11,4	51,9	0,3
	1989	31,5	12,7	7,2	11,6	51,9	0,4
	1995	34,2	12,7	7,2	11,6	53,4	5,7
Івано-Франківська	1955	50,2	33,5	7,9	8,8	41,7	0,0
	1975	38,7	25,3	5,2	8,2	43,0	0,3
	1989	37,4	24,4	4,3	8,7	43,0	0,5
	1995	38,2	24,5	4,4	8,6	43,0	0,7
Львівська	1955	64,0	42,3	12,0	9,7	28,4	0,1
	1975	54,2	34,5	8,7	11,0	29,0	0,1
	1989	52,8	35,3	6,8	10,7	28,0	1,4
	1995	53,9	35,3	7,4	10,9	28,2	0,5
Рівненська	1955	49,0	31,6	10,4	7,0	35,6	0,1
	1975	43,8	28,7	8,2	6,9	38,5	2,6
	1989	43,3	30,3	6,5	6,5	36,4	0,8
	1995	43,0	30,3	6,5	6,5	41,0	0,4
Тернопільська	1955	79,7	73,1	3,0	3,6	12,3	0,0
	1975	70,6	64,4	1,9	4,3	13,6	1,8
	1989	70,3	64,0	1,8	4,5	12,8	0,8
	1995	70,8	64,3	1,8	4,5	13,7	0,6
Хмельницька	1955	75,5	69,1	4,7	1,7	12,2	0,6
	1975	68,8	62,6	4,0	2,2	12,8	1,0
	1989	68,9	62,4	3,9	2,6	11,7	0,8
	1995	76,6	67,5	3,4	2,6	13,0	2,4
Чернівецька	1955	60,8	46,6	6,0	8,2	29,5	0,3
	1975	51,2	38,2	4,5	8,5	31,0	0,9
	1989	49,9	36,9	4,8	8,2	28,7	1,2
	1995	52,3	37,5	4,5	8,1	31,0	3,2
В цілому по регіону	1955	60,7	44,3	9,1	7,3	28,9	0,2
	1975	51,9	37,8	6,5	7,6	30,7	1,5
	1989	51,2	37,9	5,6	7,7	29,7	0,9
	1995	53,3	38,8	5,7	7,7	31,3	1,4

Аналіз загальної лісистості лісостепової зони регіону показав, що вона тут сягає 18.1 %, понижуючись до 13.0 % у Хмельницькій та досягаючи найвищого значення 24.8 % у Львівській областях. Дослідження, проведені нами в агроландшафтах зони, засвідчили, що показник лісистості тут не перевищує 1-3 %.

Як видно з табл. 1 в структурі земельних угідь західного регіону України відбуваються певні негативні зміни. Починаючи з 1975 року, в регіоні спостерігається поступове зростання площі сільгоспугідь у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій областях, зростає також відсоток їх розораності, що призводить до подальшого загострення екологічної ситуації та інтенсифікації ерозійних процесів. Курс на інтенсифікацію сільськогосподарської діяльності переважно екстенсивними методами (розширення посівних площ), який був характерний в період колективної реформи землеволодіння, сприяв не лише зниженню темпів захисного лісорозведення, а й ліквідації раніше створених полезахисних лісових смуг. Темпи робіт із захисного лісорозведення суттєво знизились в кінці 80-х на початку 90-х років. У 90-х роках у Тернопільській і Хмельницькій областях щорічно створювалось близько 300 га, Львівській – 250 га, Рівненській – 400 га, Закарпатській – 100 га захисних лісових насаджень. В той час як в кінці 70-х на початку 80-х в Тернопільській області щорічно створювалось в середньому 1770 га захисних лісових насаджень, в Хмельницькій – 940 га, а у Львівській – 720 га. В період з 1956 по 1961 роки лише у Волинській області силами держлісгоспів було створено 27.9 тис га захисних лісових насаджень на низькопродуктивних землях і пісках.

Різне зменшення темпів захисного лісорозведення в західному регіоні України протягом останніх років пояснюється багатьма причинами, однак ніяк не відсутністю лісомеліоративного фонду. Внаслідок відсутності в останні роки фінансування на проведення лісомеліоративних посадок на низькопродуктивних і покинутих землях, роботи по створенню захисних лісових насаджень майже припинились. Спостерігається також тенденція до зменшення площ захисних лісових насаджень внаслідок несвочасного проведення оглядових рубань, застосування надмірно високої їх інтенсивності або відсутності догляду, що призводить до розладнання насаджень та їх загибелі. Варто зазначити, що особливо мало уваги приділяється створенню захисних лісових насаджень серед агроугідь, породний склад таких посадок, як правило, не відповідає лісорослинним умовам, а ефективність їх впливу на мікроклімат сільгоспугідь суттєво послаблюється. Так, у складі переважної більшості полезахисних, ґрунтозахисних, придорожніх та інших захисних лісових насаджень переважають акація біла, тополя канадська, береза повисла, клен ясенolistий, осика, дуб бореальний, верба, граб звичайний, що свідчить про залишковий принцип їх створення. Недооцінка типологічних вимог під час створення захисних лісових насаджень суттєво понижують цінність таких насаджень. Такий стан справ вимагає відповідних заходів, спрямованих на реконструкцію існуючих малоцінних насаджень та створення нових за участю в складі головних лісоутворюючих деревних порід, серед яких в умовах Лісостепу регіону чільне місце повинен займати дуб звичайний. За участю даної породи в умовах лісостепової зони формуються довговічні, високопродуктивні лісостани, які відрізняються швидким ростом, доброю рекультивацією пошкоджених ґрунтів та хорошим мікрокліматичним впливом на суміжні сільгоспугіддя.

Історично сформована структура земельних угідь регіону досліджень обумовила значну інтенсивність ерозійних процесів на сільськогосподарських угіддях. Варто зазначити, що природні умови обумовлюють певний тип ерозійних процесів. Так, у зоні Полісся переважає вітрова ерозія, а в Лісостепу значно поширена водна ерозія. В межах областей регіону еродованість сільськогосподарських угідь є різноманітною за ступенем на території адміністративних районів. Найбільша кількість районів з значною часткою середньо- та сильноеродованих земель характерна для Хмельницької області і окремих районів Волинської та Рівненської областей, які розташовані на території Волинської височини. В цілому найвища частка цих земель характерна для лісостепової зони регіону. Значна еродованість цих земель обумовлена високою часткою сільськогосподарських угідь, великою їх розораністю, низькою лісистістю агроландшафтів, неефективним просторовим розташуванням лісових насаджень, лук та сільгоспугідь за елементами рельєфу. Відповідно до проведених розрахунків було встановлено, що для комплексного покращення екологічної ситуації в умовах агроландшафтів Західного Лісостепу, необхідно підвищити їх лісистість до 8-10 %. В межах цієї зони в регіоні нараховується понад 5069 тис. га сільгоспугідь і збільшення частки лісових насаджень майже на 7 % дозволило б розширити площу захисних лісових насаджень майже на 350 тис.га. Більшу частину цих земель становитимуть середньо- та сильноеродовані, які в даній зоні займають понад 660 тис.га і лише незначна частка слабоеродованих та незайманих ерозією ґрунтів буде використана для створення захисних насаджень. В переважній більшості насаджень (до 80 %), з тих що будуть створюватись в цих умовах, у складі деревостану повинен домінувати дуб звичайний, як головна лісоутворююча деревна порода лісостепової зони, поруч з грабом звичайним, липою, кленом, черешнею та іншими деревними породами. Отже, лише в межах агроландшафтів Західного Лісостепу площу деревостанів за участю дуба звичайного можна збільшити майже на 280 тис.га, що дозволить не тільки суттєво покращити мікрокліматичні та екологічні умови в цій зоні, а й значно збільшити її загальну лісистість і розширити в перспективі лісосировинну базу регіону. При створенні захисних лісових насаджень в даних умовах слід широко використовувати і кушові породи, в тому числі і горіхоплідні, що сприятиме розширенню сировинної бази харчової промисловості.

Створення захисних лісових насаджень на цих землях доцільно проводити силами лісогосподарських підприємств, які достатньо мірою забезпечені садивним матеріалом і мають достатні потужності для збільшення його кількості, оснащені спеціалізованою технікою для проведення цих робіт в екстремальних умовах та мають великий досвід створення лісових насаджень на типологічній основі та догляду за ними. Доцільно передати у підпорядкування лісогосподарських підприємств всі існуючі лісові масиви, смуги, переліски з виділенням централізованих коштів для проведення всього комплексу робіт по реконструкції, догляду та створення нових захисних насаджень у виділених місцях, відповідно до встановлених екологічних норм. Необхідно передбачити розробку відповідних законодавчих актів, які б дозволяли проводити виділення еродованих земель для проведення лісомеліоративних робіт, а також передбачали б виділення відповідних коштів з державного бюджету. Лише так можна суттєво покращити стан справ по створенню захисних лісових насаджень, покращити їх породний склад, підвищити якість робіт та стабілізувати екологічну ситуацію в межах західного регіону України.

Література

1. Борщевский П.П., Данилишин Б.М. Пути обеспечения экологической и эрозийной безопасности агроландшафтов // Вісник аграрної науки. – 1992. – №1. – С. 76-81.
2. Брагінська В.И. Подходы к разработке принципов моделирования, проектирования и оптимизации агроландшафта // Ландшафты Молдавии и их рациональное использование. – Кишинев: Штиинца, 1987. – С. 65-75.
3. Копій Л.І. Теоретичні аспекти збільшення лісистості західного регіону України // Науковий вісник. Лісівничі дослідження в Україні. – Львів: УкрДЛТУ, – 1996. – Вип. 5. – С. 126-131.

УДК 630*181.522

Ст. викл. В.Я. Заячук, к.с.-г.н. – УкрДЛТУ

ДО МЕТОДИКИ ПРОГНОЗУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ ДИКОРΟΣЛИХ ПЛОДОВИХ РОСЛИН

В основу методики прогнозування урожайності покладено кількісний облік квіток, зав'язей, зелених і стиглих плодів на гілці (стовбурці), рослині, пробній площі і на 1 гектарі досліджуваних ділянок. Оцінку фактичного урожаю стиглих плодів дикорослих рослин проведено: за підрахунком кількості квіток; за підрахунком кількості пилків і числа плодів в них; шляхом суцільного збору і зважування плодів. Встановлено рівняння для прогнозування запасу плодів за кількістю квіток.

V.Ja. Zajachuk – USUFWT

To a technique of forecasting of wild growing fruit plants

In a basis of a technique of forecasting of productivity the quantitative account of flowers, green i ripened fruits on branch, plant, trial site i on 1 hectare of research sites is assigned. The equation for forecasting a stock of fruits behind quantity (amount) flowers is established.

У зв'язку зі збільшенням об'ємів заготівлі плодів дикорослих рослин виникає необхідність робіт по обліку сировинних ресурсів дикорослих чагарників і прогнозуванню їх урожаю (1, 2). Виявлення закономірностей формування урожаю плодів дикорослих чагарників протягом вегетаційного періоду проводять шляхом кількісного обліку квіток, зав'язей, зелених і стиглих плодів.

В основу методики прогнозування урожайності покладено кількісний облік квіток, зав'язей, зелених і стиглих плодів на гілці (стовбурці), рослині, пробній площі і на 1 га досліджуваних ділянок (3). З цієї метою весною в період масового цвітіння на пробних площах проводять перелік стовбурців по кушах з відміткою балу цвітіння і підрахунок суцільно, що у більшості кушів дикорослих чагарників легко здійснити. Потім відбирають пробні куші в кількості 5-10 штук на кожній пробній площі, в межах яких на окремих стовбурцях підраховують кількість шитків під час цвітіння, зав'язей і плодів різних фаз росту і дозрівання.

При повному дозріванні плодів проводять їх перелік шляхом суцільного збору. Під час переліку на кожному пробному стовбурці визначають середню кількість квіток, зав'язей, зелених і стиглих плодів в одному шитку. Перелік проводять на шитках в середній частині крони. З кожного стовбурця відбирають по 5-10 шитків. Показники можливого урожаю визначають множенням кількості квіток, зав'язей, зелених і стиглих плодів на середню масу стиглого плоду, встановленого зважуванням 1000 штук стиглих плодів (3, 4).

Вихідною умовою настання інтенсивного плодоношення дикорослих чагарників є закладання і нормальний розвиток квіткових бруньок. Прогнозування